

Förvillande lika?

Vad är skillnaden mellan DLF, SFAM och lokala läkarförbundet?

Intervju:
Den överbyråkratiserade vården

Kåseri:
När AI:n flyttar in

Medicinskt:
Sköra äldre

Reportage:
Så funkar dansk primärvård

Femhundra år av läkare i familjen

När Olof Cronberg, distriktsläkare i Växjö, skulle börja läsa vid universitetet var det mer eller mindre självklart att det var läkare han skulle bli. Inte bara pappa infektionsläkaren fanns som inspirationskälla, utan också farfars far, farfars farbror och en rad förfäder så långt tillbaks som 1500-talet. Smittkoppor, åderlåtning och astrologi är några av de områden hans förfäder bemästrade.

Följ med i Olofs släkthistoria – som också är en bit spännande medicinhistoria!

Text:

Olof Cronberg

Vårdcentralen

Växjöhälsan, Växjö

Stig Cronberg.

Min far **Stig Cronberg** (1935–) var överläkare på infektionskliniken på Malmö Allmänna Sjukhus (MAS) fram till millennieskiftet. Alla som läst medicin i Malmö träffade på honom under utbildningen. Det var också först som kandidat som jag förstod hur betydelsefull han var på MAS. Många knepiga fall skickades till infektion för att kollegerna på sjukhuset visste att då löste Stig fallet. Ett exempel fick jag själv uppleva när jag var kandidat på infektionskliniken. På öronkliniken hade man lagt in en tonåring med en uttalad mononukleos. På natten fick patienten konstiga kramp i ansiktet. Öronläkarna visste inte vad det var utan skickade henne till infektion, där jag, underläkaren och inte heller överläkaren visste vad vi skulle tro när patienten fick ett nytt anfall med ansiktskramp. Man kallade på min far som bad att få se medicinlistan. Sätt ut Dridol, sa han. Det är ingen farlig infektion utan läkemedelsbiverkan – akut dystoni.

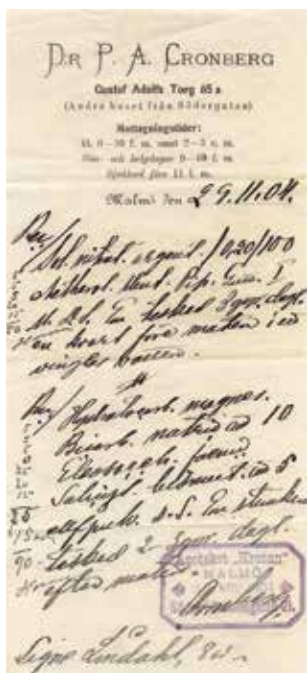
Efter pensionen valde han dock att gå i mina fotspår. Redan tidigare hade han arbetat som jeepdoktor i Kenya för Skandinaviska läkarbanken. Våren 2002 blev han kontaktad av Rolf Kahn på vårdcentralen Fosietorp i Malmö, som undrade om han kunde arbeta en sommarmånad som distriktsläkare. Han tackade ja, och några veckor blev till månader som blev till år. Till sist blev det mer än tio år som vårdcentralsläkare på Fosietorp.

Min farfars far **Per August Cronberg** (1859–1941) arbetade från 1890 under många år som privatpraktiserande doktor i Malmö. Jag har hans kassabok för de första åren. Det framkommer att man kunde lista sig hos honom. Man listade då hela familjen och betalade ett årsabonnemang. Jag antar att priset berodde på hur många man var i familjen. Man kunde också betala för enskilda besök. Av ett bevarat recept kan man se att hans

Per August Cronberg.

öppettider var ganska begränsade – en timme på förmiddagen och en timme på eftermiddagen. Jag tänker dock att det nog var en öppen mottagning, där man helt enkelt satte sig och väntade på sin tur. Per August var också engagerad i samhällsutvecklingen. Han var i många år läkare vid Malmö Barnhem och var även engagerad när Malmö drabbades av en smittkoppsepidemi.

Receipt från dr P. A Cronberg.

Per Augusts bror **Sven Salomon Cronberg** (1857–1941) genomgick tre månader 1893 en provinsialläkarkurs i Stockholm. Han var från 1894 sex år biträdande provinsialläkare i Kristianstad, därefter sex år i Umeå och slutligen förste provinsialläkare i Nyköping, Södermanland 1906–1922. Utöver vanlig tjänstgöring var han med i tuberkulosekommittén i Västerbotten, vaccindepåföreståndare i Umeå, skolläkare i Nyköping samt ledamot av lasaretsdirektionen i Nyköping. Han gav även ut en skrift om hur man kan förkomma difterins spridning. Jag tycker att hans uppdrag låter som typiska allmänläkaruppdrag!

Hundra år tidigare, verkade min farmors farfars farfars bror **Christoffer Carlander** (1759–1848). Han

var en prästson som hade utbildat sig till läkare. Han arbetade som läkare i Göteborg 1793–1814. På den tiden kallade man på doktorn som gjorde hembesök. Han följde sedan nästan på daglig basis sjukdomsförloppen tills patienten antingen tillfrisknade eller dog. Vissa dagar kunde det bli många besök. Han förde också noggrann journal över alla sina patienter. Dessa journaler finns bevarade i Svenska Läkaresällskapets arkiv i Riksarkivet. Medicinaren Gudrun Nyberg har skrivit två tjocka böcker som bygger på hans journaler. *Doktor Carlander i praktiken* som handlar om läkekonsten och *Doktor Carlanders Göteborg* som handlar om alla människor som passerar revy i hans journaler. Christoffer Carlander höll sig ajour genom att importera medicinsk litteratur från England.

Han trodde också på nyttan med att förebygga smittkoppor. Redan före vaccinationens genomslag, brukade man ympa levande smittkoppor på barn, variolation, för att de skulle få mildare sjukdomsförlopp. Man skulle punktera en smittkoppa på rätt dag för att sedan ympa på andra barn. Han var därför snabb med att börja använda smittkoppsvaccinet när det kommit till Sverige. När smittkoppor nära sig Göteborg år 1808 satte han in annonser i Göteborgstidningarna där han och läkarkollegerna uppmanade alla föräldrar att låta vaccinera sina barn om de ville slippa att ha på sitt samvete att deras barn blivit vanställda eller dött av smittkoppor. Annonsen tog skruv och i ett brev några veckor senare beklagar han sig över att det nästan blev för mycket att göra.

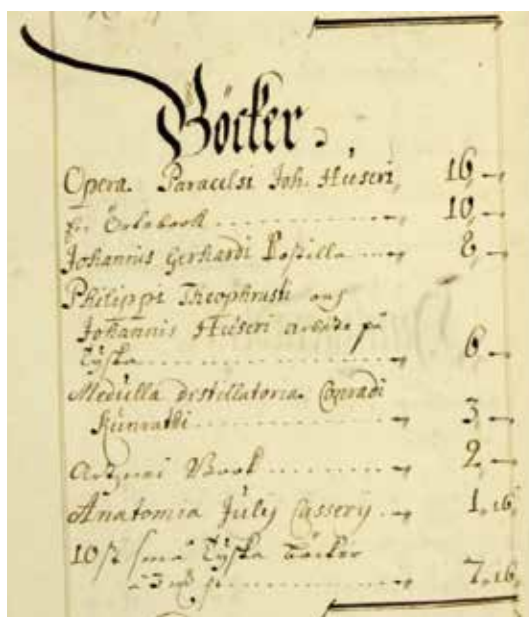
Hundra år tidigare levde min farmors mormors farfars farfar **Petrus Martin** (1686–1727). Han studerade medicin ett par år i Holland och disputerade 1710 i Leyden. Hemkommen till Sverige blev han provinsialmedikus för Södermanland och bosatt i Nyköping. Han gifte sig 1714 med Vendela Charlotta Rudbeck som var dotter till

Christoffer Carlander.

Petrus Martin.

Utdrag ur Christoffer Dietmans bouppteckning.

Andreas Vallant.

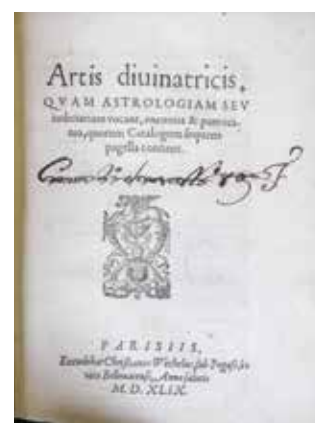
Olof Rudbeck den yngre. Ganska snart fick han dock ta över sin svärfars föreläsningar i Uppsala och var medicinsk adjunkt där. Olof Rudbeck den yngre och hans far Olaus Rudbeck den äldre räknar jag inte in i mitt allmänmedicinska påbrå.

Däremot tycker jag att min farmors mormors morfars mormors morfars far badmästaren i Stockholm **Jacob Buckau** (†1710) kan räknas som allmänmedicinare. Som badmästare gjordes enklare medicinska och kirurgiska insatser såsom åderlåtning, incision av bölder m.m. Även om det inte står någon dödsorsak i dödboken, var Jacob rimligen en av pestens första offer när denna anlände till Stockholm sommaren 1710. Hans svärfar **Christoffer Dietman** (†1673) var också badare samt även kirurg. I hans bouppteckningen fanns både kirurgiska instrument och läkarböcker som Vesalius anatomiska atlas. Hans svärmor **Katarina Meijer** (1643–1729) gifte om sig med likaledes badmästaren **Christoff Thiel** (†1721) och de hade tillsammans sin badinrättning i ett stenhus vid Strömmen som kallades för Rosenbad!

En representant för en mer kommersiell sjukvård var **Andreas Vallant** (1656–1704). Han var köpmansson från Amsterdam. Fadern ville att han skulle bli köpman, men istället läste han medicin i Utrecht där hans farbror var professor i medicin och doktorerade där 1677. Till Sverige kom han för att driva in en skuld och försökte samtidigt bli medlem av Collegium medicum men fick nobben. Han återvände därför till Holland men misslyckades där som läkare. Han återkom därför till Stockholm med kramvaror som han lät hustrun sälja, samtidigt som han praktiserade medicin. År 1685 lyckades han få kungligt tillstånd att han skulle få bli ledamot av Collegium medicum. Han övergav då handeln

och fick en stor praktik i synnerhet hos främmande ministrar men även åt de kungliga. Han uppges på sin dödsbädd ha blivit adlad **Odendal**.

Till sist får jag nämna min farmors mormors farmors mormors morfars far **Gervasius Martaller** (†1578), som efter att studerat i Wittenberg och sedan doktorerat i Padua, Italien 1552, var hovmedikus hos flera tyska furstar. Strax efter att jag hade funnit denna anfader gjorde jag ett studiebesök på Newberry Library i Chicago. Det berättades för mig att biblioteket hade en omfattande samling av renässanslitteratur. Varför inte söka på Gervasius? Det visade sig att de hade en bok om sambandet mellan astrologi och sjukdomar skriven av Gervasius och utgiven i Paris 1549. Jag skrattade och sa att den boken är väl för ömtålig för att plocka fram, men fick till svar att när jag skrivit in mig som låntagare skulle jag få se boken. En kvart senare satt jag i specialläsesalen med vita bomullshandskar och bläddrade i denna mer än 450 år gamla bok som min anfader skrivit.

Titelsida från Gervasius bok

I ljust av detta tunga medicinska arv är det inte så konstigt att jag blev allmänläkare. Ett val som jag inte har ångrat en enda dag.